

ХМЕЛЬНИЦЬКЕ ОБЛАСНЕ МЕТОДИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ: БАГАТОГРАННІСТЬ ФОРМ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЄДИНА МЕТА

У статті подано коротку історичну довідку про бібліотеки методичного об'єднання та висвітлено основні напрями діяльності Хмельницького обласно-методичного об'єднання бібліотек закладів вищої освіти та наукової бібліотеки як його методичного центру.

Ключові слова: *методичне об'єднання, бібліотека закладу вищої освіти, інформаційне та бібліотечно-бібліографічне обслуговування користувачів, просвітницька діяльність.*

Хмельницьке обласне методичне об'єднання (МО) бібліотек закладів вищої освіти – це співдружність книгозбірень, об'єднаних однією метою: забезпечення найбільш повного та якісного інформаційного обслуговування користувачів із застосуванням сучасних інформаційних технологій.

Активна співпраця бібліотек вищів Хмельниччини розпочалася з 2001 року, коли за Наказом Міністерства освіти і науки України бібліотека, тоді ще Технологічного університету Поділля, стала обласним методичним центром, а її директор, Петрицька В.М., – головою Хмельницького методичного об'єднання. Понад 10 років очолює та координує діяльність об'єднання за усіма напрямками бібліотечної роботи Айвазян О.Б., кандидат історичних наук, відмінник освіти.

Метою статті є висвітлення досвіду роботи бібліотек методичного об'єднання, окреслення найважливіших проблем та перспективних завдань.

Сьогодні до складу об'єднання входить 6 бібліотек із загальним штатом 97 працівників та бібліотечним фондом понад 2 мільйони 500 тисяч примірників. Щороку бібліотеками обслуговується більше ніж 20 тисяч користувачів. За минулий рік кількість відвідувань книгозбірень об'єднання склала понад 1 млн. 100 тисяч (враховуючи кількість звернень до веб-ресурсів бібліотек), а кількість книговидач – майже 2 млн.

Кожна бібліотека об'єднання цікава своїм досвідом та історією. Так, бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка заснована 1918 року (сьогодні відзначає столітній ювілей). Її основу заклала особиста колекція Івана Огієнка. Тут працювали видатні просвітителі Сірополько (написав перші правила користування бібліотекою), Плевако, Ясинський, Драй-Хмара, Книшенко та ін. Велику частину фондів бібліотеки становлять дарчі колекції викладачів та губернаторів міста, передані з семінарії та архіву. На сьогодні фонд рідкісної книги становить понад 27 тисяч примірників.

Наукова бібліотека Подільського державного аграрно-технічного університету веде свій відлік з березня 1921 року, коли на базі сільськогосподарського факультету було створено Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. Основою фонду бібліотеки були книги, передані з Кам'янець-Подільського університету і бібліотеки духовної семінарії, в історичній будівлі якої і розташована бібліотека сьогодні. Чітко окреслене галузеве спрямування фонду визначило місце бібліотеки як центру Хмельницького територіально-об'єднання сільськогосподарських бібліотек. Фонд рідкісної книги – понад 800 примірників документів.

Бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії створена 1921 року разом із заснуванням у м. Хмельницькому педагогічних курсів. За роки існування книгозбірня пройшла великий і складний шлях становлення та розвитку. Була бібліотекою педагогічних курсів, технікуму, училища, коледжу, інституту, а з 2005 року – академії. Відкрив книгозбірню директор Проскурівських педагогічних курсів – Дмитро Іванович Попа – кваліфікований педагог, представник дореволюційної інтелігенції. До складу МО бібліотека увійшла у 2003 році.

Бібліотека Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту розпочала свою діяльність 1957 року з одного пункту видачі як бібліотека Кам'янець-Подільського торгово-кооперативного технікуму. Родзинкою бібліотеки є технічне забезпечення та сучасний інтер'єр читальних залів, завдяки якому кожний зал представляє різні періоди історії: античність, добу народного просвітництва, добу національного відродження та епоху сьогодення.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету створена 1962 року як бібліотека загально-технічного факультету Українського поліграфічного інституту, потім – інституту побутового обслуговування, зараз – національного університету. Сьогодні бібліотека – це сучасний науковий, освітній, культурно-просвітницький та інформаційний центр, у якому повністю автоматизовані усі бібліотечні процеси та який продовжує працювати за новітніми технологіями.

Бібліотека Хмельницького університету управління та права, наймолодша серед книгозбірень об'єднання, заснована 1993 року як бібліотека Хмельницького філіалу Одеського відкритого університету, далі Хмельницького інституту, а тепер університету. Нове приміщення, яке отримала книгозбірня, технічні засоби та обладнання сприяють поліпшенню системи обслуговування читачів, подальшому розвитку інформаційних технологій, які чи не з самого початку заснування книгозбірні впроваджуються в роботу.

Уже 17 років наукова бібліотека ХНУ як обласний методичний центр отримує від бібліотек об'єднання щорічну планово-звітну документацію та намагається допомогти бібліотекам у вирішенні їхніх складних завдань. НБ займається збором та узагальненням державної статистичної звітності про діяльність бібліотек ЗВО області; проведенням соціологічних досліджень для наукового планування; узагальненням інформації про діяльність бібліотек; інформує книгозбірні об'єднання про нормативні документи (рішення НМБК, конференції, засідання), кращий досвід бібліотек та інші матеріали; надає стаціонарне та дистанційне консультування. Особлива увага в роботі обласного методоб'єднання приділяється підвищенню кваліфікації фахівців книгозбірень, членів методичного об'єднання. Бібліотечні працівники запрошуються в НБ ХНУ на спеціально підготовлені заняття з підвищення кваліфікації та семінари. Особливе місце в системі підвищення кваліфікації працівників бібліотек методичного об'єднання займає така форма, як науково-практичні конференції, семінари, круглі столи, спрямовані на глибоке вивчення досвіду, теоретичне його осмислення, вироблення практичних рекомендацій. Наукова бібліотека ХНУ є організатором заходів, які щорічно проводить на базі різних бібліотек об'єднання, що дає змогу книгозбірням заявити про себе в навчальному закладі та отримати практичний досвід проведення конференцій, написання доповідей, виступів тощо. В останні роки активізувалось співробітництво в професійному середовищі, плідно розвиваються відносини з бібліотеками інших регіонів. Працівники книгозбірень беруть активну участь у семінарах, конференціях, роботі круглих столів регіонального та всеукраїнського рівнів [2, с.263].

На сайті книгозбірні для бібліотекарів МО створена та постійно оновлюється сторінка «Методичне об'єднання» (http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/struktura.php), на якій представлена інформація для збагачення знань, підвищення професійної майстерності. На сторінці розміщена віртуальна виставка «Сучасна бібліотека: напрями та стратегії розвитку», яка постійно доповнюється новими фаховими виданнями. Для книгозбірень об'єднання є можливість не лише переглянути інформацію про новинки, але й, ознайомившись зі змістом, замовити документи або копії певних сторінок представлених видань. Подається інформація про всі конференції та семінари, які проводились для МО, починаючи з 2001 року. Це програми їх проведення, повні тексти доповідей, які супроводжуються мультимедійними презентаціями, а також фотозвіти конференцій. Щороку оновлюється рубрика «Статистичні показники», в якій подаються основні показники діяльності бібліотек на поточний рік та виконані у звітному році. На засіданні методичної ради НБ ХНУ (№3 від 2014 р.) прийнято рішення започаткувати електронне видання – щорічний інформаційно-аналітичний збірник «Бібліотеки ЗВО Хмельниччини: цифри та факти» (за матеріалами звітів про роботу бібліотек вищих закладів освіти регіону), мета якого – висвітлювати сучасний стан, інноваційний розвиток та проблеми діяльності бібліотек методичного об'єднання. Матеріали видання готуються на основі аналітичного опрацювання звітів про роботу бібліотек об'єднання та групуються за основними напрямками діяльності книгозбірень: обслуговування користувачів, довідково-бібліографічне та інформаційне обслуговування, просвітницька робота, комплектування та облік фонду, система каталогів, науково-методична й маркетингова діяльність, інформаційні технології та комп'ютерне забезпечення. З 2015 року на сайті НБ започатковано нову рубрику для бібліотек об'єднання «Фахівцю на замітку», яка наразі містить цікаві у фаховому плані матеріали, які сприяють підвищенню кваліфікації працівників та їхньому творчому й професійному зростанню, як от: чинні ДСТУ; нормативно-правові документи; презентації створені працівниками книгозбірні; «Маніфест бібліотекаря»; матеріали щодо авторського права тощо.

МО має свій друкований орган – інформаційний бюлетень «Бібліотека в освітньому просторі» (http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/byuleten.htm), який видається з 2004 року науковою бібліотекою ХНУ. Мета видання – розповсюдження нових, перспективних ідей, форм та методів бібліотечної роботи, надання методичної та практичної допомоги книгозбірням об'єднання з основних питань бібліотечної діяльності. Повні тексти усіх номерів інформаційного бюлетеня «Бібліотека в освітньому просторі» представлені на сайті бібліотеки на сторінці «Методичне об'єднання».

Надаючи методичну та консультативну допомогу книгозбірням, наукова бібліотека ХНУ як методичний центр бібліотек ЗВО Хмельницької області має на меті вдосконалення управління бібліотеками, розвитку корпоративної діяльності з метою створення єдиного інформаційного ресурсу регіону.

Основні напрями діяльності методичного об'єднання – сприяння визначенню стратегічного курсу розвитку мережі вишівських бібліотек області, удосконаленню основних методів та форм діяльності, організація різноманітних заходів з підвищення кваліфікації бібліотекарів, виявлення, узагальнення та впровадження інноваційних технологій у практику роботи бібліотек об'єднання, надання методичної допомоги з головних напрямів роботи книгозбірень: автоматизації бібліотечних процесів, науково-методичної роботи,

комплектування фондів, інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів.

Керує роботою об'єднання Методична рада, яка є координувальним та рекомендаційним органом. На засіданнях Методичної ради обговорюються питання інноваційного розвитку, актуальні проблеми комплектування фондів, застосування інформаційних технологій, проекти нормативно-регламентуючих документів, плани проведення науково-практичних семінарів та конференцій тощо. До прикладу, в минулому році на черговому засіданні Методичної ради було обговорено питання започаткування зведеної бази даних «Науковці Хмельниччини». З пропозицією про створення спільного інформаційного продукту виступила наукова бібліотека ХНУ на науково-практичному семінарі бібліотек МО «Корпоративна діяльність як засіб підвищення ефективності використання ресурсної бази бібліотек вищів та оптимізація бібліотечної праці». Створена за рішенням Методичної ради обласного об'єднання бібліотек ЗВО, база даних функціонує як краєзнавчий інформаційний ресурс, який максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, котрі мають звання «доктор наук», «професор». Тепер БД, яка започаткована з метою популяризації наукових досягнень вчених Хмельниччини, вже стала корпоративним проектом бібліотек Хмельницької області і містить інформацію про понад сто науковців. «Науковці Хмельниччини» – не єдиний корпоративний проект методичного об'єднання. Бібліотеки об'єднують свої зусилля в роботі всеукраїнських консорціумів (реферування наукових видань) та в напрямках каталогізування, корпоративного формування фондів, створення повнотекстових електронних колекцій та спільних баз даних, інформаційного обслуговування користувачів. Успішно діють корпоративні проекти «Зведений електронний каталог бібліотек Хмельницької області», «Краєзнавчий каталог».

Роль бібліотек у сучасному суспільстві значно змінилася. До традиційних функцій, закладених у місію бібліотеки, додалися функції інформаційних центрів, які надають доступ до світових інформаційних ресурсів. Ці зміни в пріоритетах діяльності відобразилися, в першу чергу, на бібліотеках вищої школи, які є невід'ємною частиною розвинутої навчально-педагогічної інфраструктури університетів і значно впливають на ефективність всього навчання. Швидко реагування на зміни у сфері освіти та нові інформаційні вимоги читацького контингенту навчального закладу спонукали до активних змін форм і методів інформаційно-бібліотечного обслуговування та діяльності бібліотек [1, с.3].

Сьогодні бібліотеки МО накопичили певний досвід впровадження комп'ютерних технологій у традиційні бібліотечні процеси. У книгозбірнях організовані електронні читальні зали, а використання Інтернет-технологій привело до створення систем, які забезпечують доступ до наукових та навчальних повнотекстових інформаційних ресурсів.

Наразі усі бібліотеки закладів вищої освіти Хмельниччини мають програмне забезпечення: це і програми, створені на базі навчальних закладів, – «Філін» та «Бібліограф», і вітчизняний програмний продукт «УФД. Бібліотека», що дає змогу запроваджувати електронну книговидачу, технологію електронного замовлення, організацію доступу до повнотекстових власних і придбаних БД та світових джерел інформації.

Запровадження нових технологій сприяє трансформації внутрішньої бібліотечної технології, форм і методів обслуговування користувачів. Якість інформаційно-бібліографічного обслуговування багато в чому залежить від на-

повнення електронних каталогів [1, с.2]. На сьогодні загальна кількість записів в ЕК об'єднання становить 1 млн 200 тисяч. Бібліотеки працюють над створенням та наповненням БД власної генерації. На кінець 2017 року обсяг власних БД становив понад 2 млн бібліографічних записів.

Необхідність підтримки високого рівня наукових досліджень у навчальних закладах, інформаційного забезпечення науково-дослідної роботи, бібліографування наукового доробку вчених визначили один з пріоритетних напрямів діяльності бібліотек МО – проведення наукової роботи. Книгозбірнями проводиться кропітка робота зі створення бібліографічних та біобібліографічних покажчиків. Тільки за минулий рік складено 21 покажчик, з них в електронній формі – 16. Через брак коштів опубліковано всього 11 покажчиків.

Бібліотеки об'єднання наповнюють інформацією власні сайти та сторінки на сайтах навчальних закладів. Віртуальна довідкова служба функціонує на сайтах бібліотек ХНУ, КПНУ, ХГПА. На веб-сайтах бібліотек ХНУ КПНУ, ПДАТУ забезпечено доступ до інституційних репозитаріїв, а бібліотека Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії на партнерських правах долучилася до проекту «Електронна бібліотека України».

3 листопада 2017 року НБ ХНУ та бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка отримали доступ до міжнародних БД Web of Science та Scopus. Загальний комп'ютерний парк бібліотек МО нараховує 185 ПК, а копіювально-множильної техніки – 50 одиниць.

Важливою складовою інформаційно-бібліографічної роботи є інформування науковців та керівництва про наявні ресурси. Бібліотеки об'єднання в минулому році здійснювали індивідуальне інформування за 539 темами та провели 176 інформаційно-масових заходів (Дні кафедр, фахівця, дипломника, магістра, аспіранта, інформації тощо), а також понад 300 занять з основ інформаційної культури.

У бібліотеках об'єднання накопичено чималий досвід проведення просвітницьких заходів для студентства в контакті з професорсько-викладацьким складом факультетів та відділами виховної роботи навчальних закладів. Беручи активну участь у виховному процесі, бібліотеки проводять понад 500 різноманітних заходів. Це, перш за все, форми, спрямовані на популяризацію кращих зразків вітчизняної культури, духовне відродження нації, виховання національно-свідомого та соціально-активного громадянина демократичної правової держави. Для студентів проводяться зустрічі з відомими людьми, правознавчі години, різноманітні вечори, прем'єри книги, читацькі конференції тощо.

Бібліотеки МО плідно співпрацюють із різних питань бібліотечної та інформаційно-бібліографічної діяльності з обласними та міськими книгозбірнями, які не входять до складу об'єднання. Спільно проводяться конференції, круглі столи, науково-практичні семінари, просвітницькі заходи тощо.

Говорячи про досягнення бібліотек методичного об'єднання, не можна не сказати про кадровий потенціал, про ентузіастів – бібліотекарів, які у складних умовах сьогодення примножують багатства бібліотек і присвячують своє життя вихованню та освіті нового покоління. Всього в штаті бібліотек об'єднання 97 працівників, у т. ч. з вищою бібліотечною освітою – 75 (77,3%). На жаль, цей показник зменшується з кожним роком. За останнє п'ятиріччя штат книгозбірень скоротився на 60 працівників. Попри все, обслуговують наших читачів люди досвідчені, які пропрацювали на бібліотечній ниві багато років поспіль, адже 52,5% працівників об'єднання мають стаж понад 20 років. Загалом у колективів бібліотек Хмельницького обласного методичного об'єднання достатньо творчого потенціалу, енергії та наполегливості, щоб зробити бібліотеки ще більш привабливими та необхідними читачам.

Бібліотекарі об'єднання добре розуміють свою місію і завдання, які ставить перед ними сучасна система освіти. Вони ясно бачать подальші перспективи і прагнуть найефективніше виконувати своє основне завдання зі створення надійної інформаційної бази для подальшого удосконалення навчального процесу та розвитку науки в університеті, розширення доступу до інформації всім бажаним. Розвиток нових інформаційних технологій бібліотеки об'єднання пов'язують із кооперацією та координацією діяльності з іншими бібліотеками країни з метою всебічного задоволення користувачів інформацією.

Список використаних джерел:

1. Айвазян О.Б. Бібліотеки вищої школи Хмельницького методичного об'єднання: нові технології та можливості обслуговування користувачів. *Сучасні проблеми бібліотечної діяльності у вищих навчальних закладах в контексті переходу до інформаційного суспільства* : зб. матеріалів наук.-практ. конф., 23-24 квіт. 2008 р. Хмельницький : ХУУП, 2008. С. 1-6.
2. Мацей О.О. Організація системи підвищення кваліфікації в науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія: Бібліотекознавство. Книгознавство. Кам'янець-Подільський*, 2013. Вип. 3. С. 258-264.

The article provides a brief historical reference about the methodological associations' libraries and highlights the main directions of activity of the Khmelnytsky Regional Methodological Association of Libraries of Higher Educational Institutions and the Scientific Library as its methodological center.

Key words: *methodical association, library of institution of higher education, informational and bibliographic and bibliographic service of users, educational activity.*

Отримано: 21.05.2018

УДК 027.7(477.43-25)ХНУ:001.891+025.5

О. М. Бичко, м. Хмельницький

РОЛЬ БІБЛІОТЕКИ У НАУКОМЕТРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ УНІВЕРСИТЕТУ

Розглянуто діяльність бібліотек університетів з організації наукометричних досліджень. Акцентовано увагу на інноваційних формах та методах обслуговування вчених у науковій бібліотеці Хмельницького національного університету.

Ключові слова: *інновації у бібліотеці, університетські бібліотеки, наукометричні бази даних, публікаційна активність.*

Однією з найважливіших складових забезпечення якості сучасної вищої освіти є оцінювання результативності наукової діяльності. Важливе місце відводиться наукометрії – напрямку, що розглядає кількісні методи вивчення розвитку науки як інформаційного процесу. Саме такі тенденції роботи освоюють сьогодні бібліотеки університетів, діяльність яких пов'язана із сучасними завданнями, що стоять перед закладами вищої освіти.

Метою статті є визначення ролі бібліотеки у системі наукових комунікацій, аналіз основних напрямів роботи книгозбірні щодо підтримки публікаційної активності університету.

Проблема ролі бібліотеки у наукометричних дослідженнях університету розглядається у працях Т.О. Колесникової, М.С. Галявієвої, А.В. Скалабана, Т.В. Єрмоєнко, Л.Й. Костенка та інших.